

PERSPEKTIVE UDRUŽIVANJA POLJOPRIVREDNIKA U SRBIJI

Autor: Miljan Macanović

6/1/2015

Sadržaj

Uvod	2
I Trenutno stanje.....	3
II Zadruga.....	6
Pojam zadruge.....	6
Zadruga u svetu	7
Pojam zadrugara	7
Osnivanje zadruge	8
Upravljanje zadrugom.....	9
Imovina zadruge i raspodela dobiti.....	9
Zadružni savezi	9
Šta zadrugu razlikuje od klasičnih oblika privređivanja i šta su njene prednosti	9
III Privredna društva.....	10
3.1. Pojam privrednog društva.....	10
3.2. Članovi društva.....	10
3.3. Imovina i osnovni kapital društva - uloji i udeli	11
III A Društvo sa ograničenom odgovornošću (doo).....	11
3.4. Pojam društva sa ograničenom odgovornošću	11
3.5. Kapital doo	11
3.6. Prenos udela člana	12
3.7. Pristupanje novih članova	12
3.8. Prestanak svojstva članstva	12
3.9. Plaćanja društva članovima.....	13
3.10. Upravljanje društvom	13
3.10.1. Modeli upravljanja.....	13
3.10.2. Skupština društva	13
3.10.3. Direktor(i) društva.....	14
3.10.4. Nadzorni odbor	14
3.11. Prednosti doo kao oblika udruživanja	14
IV Udruženja	15
Pojam udruženja	15
Upravljanje udruženjem	15
Imovina udruženja	15
Prednosti udruženja	16
V Preporuke za podsticanje udruživanja u poljoprivredi.....	16
VI Zaključak.....	18

Uvod

Veliki broj gazdinstava sa malim posedom i sa velikim brojem usitnjenih i geografski odvojenih parcela predstavlja jednu od osnovnih prepreka za razvoj savremene i konkurentne poljoprivrede u Republici Srbiji. Prevažilaženje ovog problema moguće je putem udruživanja poljoprivrednika, odnosno njihovim aktivnim učešćem u modernim, tržišno orijentisanim organizacijama proizvođača.

Udruživanje poljoprivrednika kao model održivog ruralnog razvoja, predstavlja značajan faktor ubrzanog razvoja poljoprivrede i unapređenja položaja poljoprivrednih proizvođača.

Prednosti udruživanja su brojne, a među njima se ističu olakšana nabavka repromaterijala i sigurniji plasman krajnjih proizvoda potrošačima. Brojni autori, kao prednosti udruživanja nabrajaju olakšanje razvoja robnih marki (brenda), standardizaciju proizvodnje, olakšano dobijanje sertifikata koji potvrđuju kvalitet nekog proizvoda, pristup povoljnijim izvorima kreditiranja. Pored toga, retko se navode koje su eventualne slabosti udruživanja, ali nam se čini da se među njima mogu istaknuti – zavisnost poljoprivrednika od uspešnosti poslovanja organizacije, nedostatak potpune kontrole nad ličnim sredstvima uloženim u zajedničko preduzeće, potrebna saglasnost drugih članova udruženja za preduzimanje poslova itd.

Ipak, u odnosu prednosti i slabosti udruživanja, prednosti odnose nesumnjivu prevagu. Nekoliko efekata udruživanja je od posebnog značaja – sabiranje privrednih resursa na jednom mestu dovodi do njihovog boljeg iskorišćenja, te veća efikasnost njihove upotrebe stvara manje troškova. Jačanje produktivnosti poljoprivrednika i njihova veća konkurentnost na tržištu je drugi bitan efekat zbog kojih udruživanje deluje primamljivo velikom broju proizvođača.

Postoje dva osnovna modela udruživanja, poznata kao horizontalno (koje predstavlja udruživanje po geografskom principu) i vertikalno udruživanje (koje predstavlja lanac proizvođača, od primarne do krajnje proizvodnje). Oba modela imaju svojih prednosti. Kod nas je u većoj meri zastupljen horizontalni model, koji podrazumeva strukovno udruživanje poljoprivrednika sa jednog područja koji proizvode iste proizvode. Vertikalno udruživanje je ekonomski efikasnije, a podrazumeva udruživanje proizvođača u tržišni lanac, gde jedan proizvođač proizvodi kukuruz, drugi gaji stoku, treći ima klanicu, a četvrti pravi brendirane proizvode od mesa i iste plasira na tržište.

U Srbiji postoji snažna tradicija udruživanja poljoprivrednika. Na nebrojeno mnogo mesta je ponovljeno da je na prostoru današnje Srbije osnovana treća po redu zadruga u svetu, te da je srpski zadružni savez bio među 11 osnivača Međunarodnog zadružnog saveza. Zadruge su tradicionalno preovlađujući oblik udruživanja domaćih poljoprivrednika.

S druge strane, trenutna situacija u zadrugarstvu nije takva da se istom možemo pohvaliti. Dok u brojnim državama Evrope zadruge snabdevaju tržište svojim proizvodima sa više nego dominantnim procentima, u Srbiji je situacija gotovo suprotna, te zadruge u Srbiji doprinose sa svega 1,5% bruto-dodatnoj vrednosti poljoprivredne proizvodnje. Nezainteresovanost države za ovu oblast jasno se oslikava i u nepostojanju preciznih statističkih podataka o udelima zadruga u pojedinim oblastima poljoprivredne proizvodnje.

Takođe, ni druge forme u kojima se može sprovesti udruživanje nisu u dovoljnoj meri iskorišćene. Brojne su prepreke za ovo, od kojih se neke odnose na loš pravni okvir, a druge i na neinformiranost poljoprivrednika, te odsustvo ambicije da se pronađu alternative tradicionalnim formama udruživanja, kada one ne daju rezultate.

Cilj ovog rada je da ukaže na postojanje različitih mogućih formi za udruživanje u Srbiji, uporedi njihovo pravno uređenje i pokuša da pruži odgovor koja forma organizacije je najpogodnija za pojedine oblike udruživanja. Analizira se trenutno stanje zakonodavstva, te se prilikom izrade

rada najviše koristilo Zakonom o zadrugama, Zakonom o privrednim društvima i Zakonom o udruženjima, pri čemu autor nije gubio iz vida ni Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju.

Takođe, autor se osvrnuo na sadašnje stanje udruživanja, te mogućnosti za pravce njegovog razvoja. Pri tome je koristio podatke Društva agrarnih ekonomista Srbije i studiju „Association of farmers in the Western Balkan countries“ g-dina Gorana Živkova, kao i podatke Republičkog zavoda za statistiku i Agencije za privredne registre.

Ključne reči: zadruge, zadružni principi, privredna društva, društvo sa ograničenom odgovornošću, pristupanje, istupanje, isključenje, upravljanje, udruženja

I Trenutno stanje

Kako je u uvodu rečeno, udruživanje poljoprivrednika trenutno se ne nalazi na visokom nivou i ne ostvaruje funkcije zbog kojih se tradicionalno poljoprivredni proizvođači udružuju.

U Srbiji je trenutno postoji nešto više od 630.000 individualnih poljoprivrednih gazdinstava. Kako se demografski sela prazne, te kako je tendencija iseljavanja iz sela u gradove prisutna već nekoliko decenija ne može se očekivati da će se ova brojka u budućnosti u povećavati. Suprotno tome može se očekivati njen konstantan pad i u toku nekoliko narednih decenija.

Smatramo da je ovo neophodno imati u vidu prilikom planiranja na koji način je moguće unaprediti vidove udruživanja poljoprivrednika, kao i prilikom ocenjivanja krajnjih dometa koji se mogu postići udruživanjem.

Prema podacima prikupljenim na popisu poljoprivrede, većina poljoprivrednih gazdinstava ne prelazi površinu od 5 ha. Zapravo, analiza rađena pre samog popisa je pokazala da je četvrtina poseda veličine do 1 ha, a trećina ne prelazi 3 ha. S druge strane, svega je 2% poseda čija je veličina preko 15 ha.

Ovakva usitnjenost je dodatno pojačana razdeljenošću parcela u vlasništvu jednog poljoprivrednika, što narušava ekonomsku logiku korišćenja mehanizacije prilikom obrade zemljišta i sprečava bilo kakvu isplativost proizvodnje (osim eventualno organske hrane, s tim da je za takvu proizvodnju potrebno ispuniti brojne preduslove, od kojih neki ne zavise od samog poljoprivrednika), što se navodi kao razlog zašto se udruživanje smatra neminovnim preduslovom za bilo kakvo ekonomski opravdano organizovanje proizvodnje na ovim posedima.

S druge strane, čini se da i pored toga što je udruživanje prepoznato kao mogućnost i potreba ono nije u dovoljnoj meri iskorišćeno, dok i u slučajevima kada je i došlo do udruživanja ono ne daje rezultate koji se od njega očekuju.

U Srbiji ne postoje jasne i precizno vođene statistike o broju preduzeća u oblasti poljoprivrede, te o tome koliko je preduzeća osnovanih od strane individualnih proizvođača, a koliko njih predstavljaju zavisna društva velikih kompanija, ili čak društvenih, odnosno državnih preduzeća.

Situacija je malo svetlija kada je reč o statistici zemljoradničkih zadruga, koju vode kako zadružni savezi, tako i Republički zavod za statistiku.

U Srbiji postoji oko 1350 zemljoradničkih zadruga, što predstavlja preko 65% svih zadruga u Srbiji. S druge strane, prema podacima iznetim u nacrtu strategije razvoja poljoprivrede izrađenoj od strane Društva agrarnih ekonomista Srbije u ovim zadrugama je učlanjeno svega nešto više od 31.000 zadrugara. Podaci Zadružnog saveza Vojvodine se ne slažu sa prethodnim, te oni govore o tome da je u nešto više od 400 zemljoradničkih zadruga učlanjenih u ovaj savez učlanjeno preko 150.000 zadrugara. Kako precizna i od države priznata statistika ne postoji, ostaje na volju samom čitaocu da se prikloni nekom od ova dva oprečna stava.

Ako se ima u vidu da se u zemljoradničke zadruge, prema našem zakonodavstvu mogu učlanjivati i lica koja nisu poljoprivrednici, odnosno nosioci poljoprivrednih gazdinstava, udeo zadrugara u ukupnom broju individualnih poljoprivrednika je gotovo zanemarljiv.

Specifičnost zadrugarstva u Srbiji je postojanje posebne kategorije lica koja obavlja svoje poslove preko zadruge, ali ne učestvuje u upravljanju zadrugom, niti u raspodeli dobiti, odnosno snošenju gubitaka u njenom poslovanju. Ova lica se nazivaju kooperanti. Ne ulazeći u to da kooperant zapravo znači isto što i zadrugar, ova kategorija lica ne postoji u bilo kojoj drugoj zemlji (izuzeci su nama susedne balkanske zemlje). Procena je da prosečno zadruge posluju sa 4 do 5 puta većim brojem kooperanata od broja sopstvenih zadrugara.

Time dolazimo do broja od najmanje 150.000 kooperanata koji posluju sa zemljoradničkim zadrugama u Srbiji. Smatramo da bi formalno uključivanje ovih lica u zadruge trebalo da predstavlja prvi korak u unapređivanju domaćeg zadrugarstva. Naravno, pri tome ne zanemarujući princip dobrovoljnosti članstva, potrebno je motivisati ova lica da se priključe zadrugama (npr. jasnijim sistemom raspodele dobiti), kao i uticati na to da zadruge poštuju princip otvorenosti zadruga za prijem novih članova.

Treba ukazati i na veličinu zemljoradničkih zadruga u Srbiji. U smislu računovodstvenih propisa, prema veličini preduzeća se dele na mikro, mala, srednja i velika. Prema analizi koja je vršena za potrebe analize efekata propisa prilikom izrade jednog od Nacrta zakona o zadrugama, u 2012. godini glavninu udela u broju zadruga čine mikro zadruge, slede ih male zadruge, dok je svega nekoliko onih koji spadaju u srednja preduzeća, dok svega jedna zadruga spada u velika privredna društva.

Nesrazmera je utoliko veća što četvrtinu ukupnih prihoda svih zadruga čine prihodi 10 najvećih zadruga, dok taj broj najvećih zadruga ostvaruje polovinu ukupnog neto dobitka svih zadruga.

Jasno je da veliki broj zadruga ima vrlo slabu privrednu ulogu, kao i da je upitna je njihova ekonomska opravdanost. Ovo takođe jasno oslikava kolika je slabost celokupnog zadrugarskog sektora, te koliko su neophodni koraci u pravcu njegovog oživljavanja.

Na ovakvu „slabost“ zadruga utiče i minimalno prisutvo ili potpuno odsustvo „zadružnih preduzeća“ ili „složenih zadruga“, odnosno formi udruživanja više zadruga u jedno preduzeće. Kao što će biti navedeno u daljem tekstu, društvo sa ograničenom odgovornošću bi moglo biti odlična forma u kojoj se zadruge mogu udruživati radi ukрупnjivanja sopstvenog poslovanja. Prema podacima navedenim u pomenutoj studiji Društva agrarnih ekonomista Srbije u našoj zemlji postoje svega dva zadružna preduzeća (pri tom su oba u formi društva sa ograničenom odgovornošću). Ne ulazeći da li u to da li su ovi podaci zaista u potpunosti tačni, jasno je da se ova forma udruživanja gotovo uopšte ne koristi.

Udruživanjem zadruga u „zadružna preduzeća“ (bilo da su u formi doo, ili nekoj drugoj formi privrednih društava) bi se mogli ostvariti ciljevi u smislu povećanja proizvodnje, jačanja privrednog značaja zadruga, njihove vidljivosti na tržištu, nabavke sredstava neophodnih za skladištenje, preradu i doradu proizvoda. Ovakva preduzeća bi mogla da budu konkurencija i velikim društvima koja drže veliki deo izvoza i uvoza poljoprivrednih proizvoda u Srbiji.

Takođe, zadruge bi se mogle udruživati i sa postojećim lokalnim privrednim društvima, a u cilju proizvodnje finalnih proizvoda. Time bi zadrugari dobili svoje tržište, privrednici resurse za svoje proizvode, a svi bi ostvarivali svoje interese kroz zajedničku saradnju.

Upravo su „zadružna preduzeća“ generatori razvoja poljoprivrede u zapadnoevropskim državama, Japanu ili Sjedinjenim Američkim državama. Neka od tih preduzeća predstavljaju globalne gigante, poput BayWa Group ili najvećeg proizvođača šećera na svetu Suedzucker AG.

Treba naglasiti da trenutno zakonodavstvo ne može biti razlog za odsustvo ovakvih oblika udruživanja u Srbiji, jer iste ničim ne sprečava, već da razloge treba tražiti na drugim stranama. Zadruga se udružuju u zadružne saveze, koji kako će se videti predstavljaju interesne organizacije, odnosno laički rečeno predstavljaju pandan privrednim komorama. U Srbiji postoji 22 zadružna saveza, od kojih su većina organizovani na teritorijalnoj osnovi. Najveća dva zadružna saveza i po članstvu i po aktivnostima su Zadružni savez Srbije i Zadružni savez Vojvodine.

Tri su dodatne specifičnosti srpskih zadruga koje treba navesti – nepostojanje specijalizovanih poljoprivrednih zadruga, zakonska nemogućnost osnivanja štedno-kreditnih zadruga, te potpuno odsustvo potrošačkih zadruga. Sve ovo značajno ometa razvitak zadruga, koje su prinuđene da kredite traže kod banaka, a da svoje proizvode plasiraju preko velikih preduzeća koja su gotovo obezbedila svoj monopolski položaj. Potrošačke zadruga (kojih u Srbiji postoji svega 8, a i od tog broja je pitanje koliko ih je zaista aktivno) bi mogle da budu odličan medijum za plasman proizvoda zadrugara do krajnjih kupaca. Nažalost, i pored potrebe građana kao kupaca da imaju pristup jeftinijim i kvalitetnijim proizvodima, kao i pored zakonske osnove, ove zadruga gotovo da ne postoje.

Takođe, u Srbiji gotovo kao fenomen postoje i tzv. „pseudozadruga“ koje autori dele na „privatne“ i „stare“. Privatne zapravo predstavljaju zatvorena privredna društva, koja pravnu formu zadruga koriste za različite vidove špekulacije. S druge strane, tzv. „stare“ zadruga su zadruga koje postoje nekoliko decenija, koje raspolažu značajnim sredstvima u zadružnoj, a upravljaju još većim sredstvima u društvenoj svojini, ali kojima upravljaju njihovi direktori i zaposlena lica, a ne zadrugari, čime gube klasično svojstvo zadruga.

Razlozi za urušavanje različitih oblika poljoprivrednih udruživanja nisu nastali juče i nijedna od vlada se ne može smatrati pojedinačno odgovornom za njihov nastanak. U principu oni se poklapaju sa razlozima urušavanja celokupnog društva i države u prethodnom periodu, pa ih ne bismo posebno isticali.

U prethodnih petnaest godina država je usvajala nekoliko strategija, programa i drugih „vizionarskih“ dokumenata, ali i pored toga rezultati su odsustvovali. Takođe, izbrojano je da je od 2003. do 2013. godine na dnevnom redu bilo 6 Nacrta Zakona o zadrugama, kojima bi se ova oblast uredila na moderan način, ali još uvek su na snazi dva zakona iz devedesetih. Dualitet zakona (jednog republičkog i drugog saveznog) dodatno pojačava pravnu nesigurnost i neuređenost ove oblasti.

S druge strane, nov zakon bi mogao da reši dosta pitanja od konkretnog značaja, poput pitanja upravljanja zadrugom, pitanja raspodele dobiti (svega 15% zadrugara učestvuje u raspodeli dobiti svojih zadruga), pitanje poštovanja zadružnih načela itd. Ipak on se ne može smatrati čarobnim štapićem koji će rešiti svaki problem sa kojim se suočavaju zadruga i poljoprivrednici. Potrebne su i druge mere, poput promena u sistemu subvencija, vraćanja zadružne imovine, koja je ranije unošena u društvena preduzeća bez bilo kakvih naknada (što je posebna tema koja bi zahtevala još jedan rad), a koje će podržati njihovo udruživanje. Osnovni cilj treba da bude da zadruga, ali i drugi oblici preduzeća poljoprivrednika, budu tržišno orjentisani, osnaženi, ukрупnjeni, međusobno povezani, što treba da dovede do ostvarenja krajnjeg cilja daljeg povećanja ukupne poljoprivredne proizvodnje.

I pored nabrojanih zakonskih i drugih nedostataka zadruga su i dalje osnovni oblik udruživanja poljoprivrednika. U prethodnih tri godine, prosečno je osnovano više od 50 novih zemljoradničkih zadruga godišnje. Prema podatku Društva agrarnih ekonomista Srbije, oko 70% novoosnovanih udruženja poljoprivrednika su zadruga, dok preostalih 30% predstavlja

klasična građanska udruženja. To dovoljno govori da domaći poljoprivrednici nisu izgubili veru u zadrugarstvo i udruživanje, te da ih u tom smislu samo treba dodatno podstaći i ohrabriti.

Kako je navedeno udruženja su drugi po brojnosti oblik udruživanja poljoprivrednika. Ona se osnivaju radi zastupanja interesa njihovih osnivača, pružanja savetodavnih usluga (porezi, pravna pitanja), saradnje sa donatorima, drugim udruženjima i institucijama. Prema podacima iznesenim u studiji „Association of farmers in the Western Balkan countries“ Gorana Živkova u Srbiji postoji 724 udruženja poljoprivrednika, od kojih je međutim čak 409 neaktivno. Više od 80% ovih udruženja je nastalo u period od 2000. na ovamo, pa se neka od njih mogu posmatrati i kao beg poljoprivrednika od pravne nesigurnosti koja postoji u sektoru zadrugarstva. Udruženja su za razliku od zadruga, najčešće specijalizovana, a od svih po organizovanosti prednjače pčelarska udruženja.

U daljem delu, autor će se posvetiti analizi zakonskih normi koji uređuju pravne forme u kojima bi udruživanje bilo ostvarivo.

II Zadruge

Pojam zadruga

Zadruga je, u skladu sa Zakonom o zadrugama, poseban oblik organizovanja fizičkih lica (zadrugara) u kojoj oni, poslovanjem na zadružnim principima ostvaruju svoje ekonomske, socijalne i kulturne interese.

Zadružni principi na kojima se zasniva funkcionisanje zadruga su dobrovoljnosti i solidarnosti, demokratičnost, ekonomsko učešće, jednako prava upravljanja, samostalnost, zadružno obrazovanje i međuzadružna saradnja.

Princip dobrovoljnosti podrazumeva da su zadruge dobrovoljne i otvorene organizacije za sva lica, koja mogu da pružaju, odnosno koriste njene usluge i proizvode, kao i lica koja su voljna da prihvate odgovornost članstva u njima.

Princip demokratske kontrole od strane zadrugara predstavljen je kroz samu organizaciju zadruga kao demokratskog društva kojim upravljaju i koju kontrolišu njeni članovi, koji aktivno učestvuju u donošenju odluka i formulisanju njene poslovne i razvojne politike, kao i odgovornost izabranih predstavnika zadruga svim članovima zadruga. Svaki zadrugar ima jednako pravo glasa u upravljanju i kontroli poslovanja zadruga (princip jedan član – jedan glas).

Princip ekonomskog učešća zadrugara, ogleda se u tome što zadrugari prema sopstvenim mogućnostima obrazuju i doprinose kapitalu zadruga i ravnopravno njime upravljaju, dobit raspodeljuju za jednu ili više namena u cilju razvoja zadruga i za deobu među članovima prema doprinosu srazmernom njihovim ulozima i poslovima sa zadrugom, kao i za podršku i pomoć drugim aktivnostima odobrenim od strane članstva.

Autonomija i nezavisnost zadruga se ogleda u samostalnosti i nezavisnosti zadruga kojim upravljaju i koju kontrolišu zadrugari. Zadruga čuva svoju samostalnost, nezavisnost, demokratsku upravu svojih članova i kada zaključuje ugovore sa drugim subjektima.

Međuzadružna saradnja ukazuje na dužnost zadruga da svojim delovanjem u saradnji sa lokalnim, regionalnim, nacionalnim i međunarodnim zadružnim organizacijama doprinose jačanju ideje zadrugarstva.

Najzastupljenije zadrugesu zemljoradničke, odnosno poljoprivredne zadruga, koje vrše promet roba zadrugara, organizuju proizvodnju na gazdinstvima zadrugara, proizvode i prerađuju i prodaju poljoprivredno-prehrambene proizvode zadruga i zadrugara, snabdevaju zadrugare reprodukcijom materijalom, energijom, sredstvima za proizvodnju, delovima za poljoprivrednu mehanizaciju i drugom robom. Ova zakonska definicija je u praksi u velikom

delu prevaziđena i savremena zadruga Republici Srbiji uglavnom predstavlja servis zadrugara, preko koje zadrugari ostvaruju pojedinačne i određene zajedničke interese. Nadležnosti zadruge se određuju osnivačkim aktom i zadružnim pravilima, što utvrđuju osnivači, a kasnije i drugi članovi zadruge.

Poljoprivredne, odnosno zemljoradničke zadruge mogu biti opšte i specijalizovane (žitarske, voćarske, vinogradarske, stočarske, pčelarske i td.).

Zavisno od ciljeva osnivanja i potrebnih sredstava za osnivanje i poslovanje, zadruge se mogu osnivati i poslovati sa udelima ili bez udela, u skladu sa ugovorom o osnivanju i zadružnim pravilima. Zadruge koje se osnivaju i posluju bez udela su zadruge koje se osnivaju sa članarinom. Udeli su određeni kao sredstva koja zadrugari obezbeđuju za osnivanje i poslovanje zadruge.

Zadruga u pravnom prometu odgovara za svoje obaveze svom svojom imovinom. Za obaveze koje se ne mogu izmiriti iz imovine zadruge, ili ukoliko zadruga nema svoju imovinu, odgovaraju zadrugari solidarno, do iznosa svog uloga u zadruzi, ukoliko ugovorom o osnivanju, odnosno zadružnim pravilima, nisu predvideli da odgovaraju većim iznosom, što nije uobičajeno.

Specifičnost za zadruge jeste što se ne može organizovati kao drugi privredni subjekt, niti se može pripojiti ili spojiti sa privrednim društvom ili drugim pravnim licem koje nije zadruga.

Takođe, zadruga može, ako je to u interesu zadrugara i ako je to utvrđeno njenim zadružnim pravilima, obavljati poslove i sa licima koja nisu zadrugari, na način i u obimu kojim se ne dovodi u pitanje ostvarivanje ciljeva zbog kojih je zadruga osnovana.

Zadruga u svetu

Zadruge u svetu imaju dugu istoriju i tradiciju, ali i konstantnu brojnost i značajnu ekonomsku ulogu. Ekonomski značaj zadruga i zadrugarstva u svetu i Evropi kontinuirano raste, posebno u uslovima globalnih i regionalnih ekonomsko-finansijskih kriza, kada zadruge pokazuju visok stepen otpornosti na udare tih kriza i visok procenat opstanka na tržištu, pa i širenja tržišta, rasta i razvoja. Veliki broj međunarodnih organizacija, uključujući Evropsku uniju i Ujedinjene nacije, prepoznaju rastuću ulogu zadruga. Evropska komisija vidi zadružni sektor u ključnoj ulozi zaštitnika i promotera evropskog modela socijalne ekonomije, te kao izuzetno važan činilac izgradnje i očuvanja lokalnog „društvenog (socijalnog) kapitala“ - poverenja, uzajmne pomoći i horizontalnih veza između građana i organizacija. Shodno tome Evropska komisija ističe da nove članice EU i zemlje koje se pripremaju za ulazak u EU treba da promovišu zadruge kao ključni aspekt ekonomskog razvoja i socijalne politike. Takođe, UN, Međunarodna organizacija rada (MOR – ILO) i mnoge pojedinačne vlade država-članica EU prepoznaju zadruge kao ključni instrument za smanjenje siromaštva, odnosno ostvarenje Milenijumskih razvojnih ciljeva UN.

Značaj zadružnog organizovanja, naročito su prepoznale države članice Evropske unije, koje su razvojem zadruga rešile brojne probleme, pre svega one socijalne i ekonomske prirode. Zadruge su prepoznate kao najbolji oblik brzog zapošljavanja i razvoja manje privlačnih privrednih oblasti

Pojam zadrugara

Zadrugar je fizičko lice koje je član zadruge i u celosti ili delimično posluje posredstvom zadruge, odnosno koji posredstvom zadruge prodaje svoje proizvode, odnosno pruža usluge, nabavlja proizvode ili koristi usluge potrebne za obavljanje svoje delatnosti ili na drugi način neposredno učestvuje u obavljanju delatnosti radi kojih je zadruga osnovana.

Zakonski okvir u Republici Srbiji ne dozvoljava pravnim licima da budu članovi zadruga, ali ne ograničava saradnju zadruga i zadrugara sa drugim pravnim licima, pa čak ni u smislu organizovanja zajedničkog privrednog društva preko koga bi obavljali određene poslove u obostranom ili višestranom interesu zarad sticanja dobiti. Takođe, zadruga može odlukom skupštine organizovati preduzeće (ranije korišćen izraz za privredna društva), odnosno druge oblike udruživanja.

Fizička lica, osnivači zadruga, stiču status zadrugara osnivanjem zadruga. Status zadrugara mogu steći i druga zainteresovana fizička lica koja ispunjavaju zakonom propisane uslove za osnivače zadruga. Kao što su uslovi za sticanje statusa zadrugara za nove članove isti kao i za osnivače, tako su i njihova prava i obaveze u zadrugi izjednačena. Ovime se ostvaruju zadrugni principi otvorenosti i demokratskog upravljanja zadrugom.

Status zadrugara posle osnivanja zadruga stiče se po osnovu zahteva i pristupne izjave kojom novi zadrugar prihvata prava, obaveze i odgovornosti zadrugara, a koje su utvrđene ugovorom o osnivanju, odnosno zadrugnim pravilima. Odluku o odobravanju ovog zahteva, odnosno o sticanju statusa zadrugara donosi organ zadruga određen zadrugnim pravilima.

Status zadrugara prestaje istupanjem iz zadruga, isključenjem iz zadruga, smrću zadrugara ili prestankom zadruga. Zadrugar može da istupi iz zadruga potpisivanjem izjave o istupanju, do može biti isključen odlukom drugih zadrugara iz razloga određenih zadrugnim pravilima.

Osnivanje zadruga

Za osnivanje poljoprivredne, odnosno zemljoradničke zadruga potrebno je najmanje deset poljoprivrednika, odnosno zemljoradnika i drugih fizičkih lica koji imaju u svojini ili po drugom osnovu koriste zemljište, objekte ili sredstva za rad u poljoprivredi. Takođe, sličan uslov važi i za druge vrste zadruga.

Zadruga se osniva na osnivačkoj skupštini, donošenjem osnivačkog akta, zadrugnih pravila i izborom organa. Osnivački akt (Ugovor o osnivanju) i zadrugna pravila čine osnovne akte zadruga i neophodno je njihovo donošenje kako bi zadruga mogla da otpočne sa radom, nakon registracije u privrednom registru.

Zadruga stiče svojstvo pravnog lica momentom registracije u Agenciji za privredne registre. Registracija je momenat osnivanja, kada društvo stiče pravnu sposobnost i mogućnost preduzimanje pravnih poslova, tj. zaključivanja ugovora. Osnivači društva usvajaju osnivački akt, kao konstitutivni akt društva, kojim u pisanoj formi, uređuju pitanja upravljanja društvom i druga pitanja u skladu sa zakonom za svaku pojedinu formu društva. Druga pitanja koja se uređuju osnivačkim aktom su sedište i poslovno ime (firma) zadruga. Osnivačkim aktom takođe može biti određen i prvi direktor društva.

Na osnivačkoj skupštini moraju biti usvojena i zadrugna pravila. Zadrugna pravila sadrže odredbe o statusnim promenama i prestanku zadruga, zastupanju i predstavljanju zadruga, uslovima i načinu sticanja statusa zadrugara, uslovima i načinu prestanka statusa zadrugara, obliku i iznosu udela koje upisuju zadrugari i roku uplate udela, načinu i roku uplate, odnosno unošenja sredstava osnivača i roku za vraćanje sredstava osnivača za zadruga koje se osnivaju i posluju bez udela, odgovornosti zadrugara za obaveze zadruga, raspodeli dobiti, delu dobiti, odnosno viška prihoda nad rashodima koji se raspoređuju u obavezni rezervni fond, izboru, opozivu i delokrugu organa zadruga, načinu odlučivanja skupštine zadruga, izboru, opozivu i pravima i obavezama predstavnika zadrugara, ako skupštinu čine predstavnici zadrugara kao i o drugim pitanjima značajnim za poslovanje zadruga.

Upravljanje zadrugom

U skladu sa principom demokratske kontrole, zadrugom upravljaju zadrugari, koji u upravljanju zadrugom imaju jednako pravo glasa po principu „jedan zadrugar jedan glas“.

Organi zadruge su: skupština zadruge, upravni odbor, nadzorni odbor i direktor zadruge. Svi organi zadruge se biraju na period koji je određen zadružnim pravilima izuzev skupštine zadruge, koju čine svi zadrugari i koja predstavlja najviši organ u zadrugi.

Međutim, ukoliko zadruga ima više od 100 članova, zakonodavac omogućuje izbor predstavničke skupštine u takvoj zadrugi.

Imovina zadruge i raspodela dobiti

Zadruga može da poseduje imovinu. Imovinu zadruge čine pravo svojine na pokretnim i nepokretnim stvarima, novčanim sredstvima i hartijama od vrednosti, kao i druga imovinska prava. Zadružna imovina se knjiži kao zadružna svojina koja predstavlja poseban oblik svojine koji je nedeljiv među članovima zadruge. Iz ovih razloga nove zadruge imaju uglavnom malu imovinu koja se obrazuje iz udela zadrugara, koji se prenose u svojinu zadruge ili članarine zadrugara. Pored udela ili članarine zadrugara, imovina zadruge se stvara i od sredstava ostvarenih radom i poslovanjem zadruge i sredstava koje je zadruga stekla na drugi način. Ukoliko zadruga poseduje svojinu veća je mogućnost da dođe do finansijskih sredstava putem kreditnih poslova kod komercijalnih banaka i kod Fonda za razvoja Republike Srbije. U obavljanju delatnosti, zadruga koristi zadružnu svojinu, a na osnovu drugih imovinskih prava i ugovornih odnosa (npr. zajam ili zakup) može koristiti i sredstva u svojini zadrugara, kao i sredstva drugih lica. Rapoloaganje imovinom je uređeno zakonom, zadružnim pravilima i osnivačkim ugovorom.

Raspodela dobiti u zadrugama je veoma specifična i odnosi se samo na onaj deo poslovanja koji je u celosti prenet na zadrugu. Deo dobiti raspoređuje se u obavezni rezervni fond, u procentu utvrđenom zadružnim pravilima. Ova odredba je na razmatranju i nije predviđena novim Nacrtom zakona o zadrugama, mada predstavlja dobru osnovu za obezbeđenje poslovanja zadruge i povećanje poverenja od strane poslovnih partnera da će zadruga moći izvršiti svoje obaveze jer poseduje rezervni fond iz koga može da pokrije gubitke i u momentu kada ne ostvari povoljan poslovni rezučtat. Takođe, zadružnim pravilima se može predvideti i formiranje drugih fondova za različite namene.

Drugi deo dobiti koji se ne rasporedi u rezervni fond ili ne upotrebi za druge namene raspodeljuje se zadrugarima u skladu sa zadružnim pravilima.

Zadružni savezi

Da bi kvalitetnije ostvarile svoj interes i udružile određene funkcije i prenela pojedina ovlašćenja, zadruge mogu osnivati zadružne saveze. Isto tako, zadruge mogu slobodno pristupiti već formiranim zadružnim savezima. Interes zadruge da osnivaju zadružne saveze se ogleda prvenstveno u prenošenju određenih ovlašćenja, kako bi rasteretile svoje poslovanje i udružila sredstva u savezu kako bi im on pružao pomoć u unapređivanju poslovanja, zastupanju interesa pred državnim organima i organizacijama, bankarskim i drugim finansijskim organizacijama, organizovao i podsticao stručno usavršavanje, naučno-istraživačke radove i komercijalizaciju inovacija u oblasti njihovog poslovanja i td.

Šta zadrugu razlikuje od klasičnih oblika privređivanja i šta su njene prednosti

Najveća razlika između zadruge i klasičnog društva sa ograničenom odgovornošću se prvenstveno ogleda u upravljanju i učestvovanju u odlučivanju. U zadrugi svi članovi ravnopravno učestvuju u odlučivanju i svi poseduju jednak glas u upravnim organima, dok u u privrednom društvu glas vlasnika zavisi od veličine uloženog kapitala. Princip jedan član jedan

glas i jednaki udeli je u zadrugama doveo do veće kreativnosti i jednakog tretmana svih članova bez obzira koliki obrt ostvaruju preko zadruge. Jedina razlika između zadrugara je u zaradi koja direktno korespondira sa obimom prometa robe koju izvrše preko zadruge, za količinu većeg prometa, ostvaruje se i srazmerno veća zarada.

Druga bitna razlika se ogleda u otvorenosti ka novom članstvu. Ukoliko lice koje izrazi želju da pristupi zadruzi, ispunjava sve uslove, ono će biti primljeno u zadrugu i ravnopravno učestvovati u odlučivanju. Ipak, potrebno je naglasiti da je princip otvorenosti korigovan potrebom da postojeći zadrugari imaju mogućnost da kontrolišu prijem novih zadrugara, te o zahtevu za prijem novih zadrugara odlučuje organ određen zadružnim pravilima.

Osnivanjem zadruge, osnivači ne stiču obavezu da se zaposle u zadruzi ili da na osnovu ostvarene dobiti moraju da plate porez. Obveznik poreza je zadruga, a svaki poljoprivrednik kao član zadruge, može i dalje da nastavi da plaća poreze i doprinose preko sopstvenog poljoprivrednog gazdinstva što je niže nego da je prijavljen preko zadruge.

Zadruga unosi povezanost između vlasnika i korisnika udruženja, i daje za to korisniku dobar pregled i kontrolu u delatnosti. Zadruga nema slobodno obračunate vlasničke udele, i oni se ne mogu prodati. Takođe, za zadrugu su ekonomske aktivnosti i ekonomski rezultati vrlo važni. Ali, glavni cilj nije ostvarivanje kapitalne dobiti, već zadovoljavanje interesa zadrugara za prodaju njihovih proizvoda, i zadovoljavanje njihovih potreba u snabdevanju repromaterijalom i pružanju drugih usluga.

Zadruga je u svakom slučaju otvoreno i slobodno člansko udruženje. Želi se reći da svi koji mogu imati interesa u delatnosti, mogu biti članovi. Ali niko se ne može prisiljavati na članstvo, ili primoravati da bude član duže nego što to želi.

III Privredna društva

3.1. Pojam privrednog društva

Drugi oblik za organizovano udruživanje poljoprivrednika radi obavljanja privrednih delatnosti jesu privredna društva, koje Zakon o privrednim društvima određuje kao pravna lica koja obavljaju delatnost u cilju sticanja dobiti.

Cilj osnivanja privrednih društava je određen zakonom i to je obavljanje delatnosti radi sticanja dobiti. Ovako određen cilj ne znači da društvo ne može biti osnovano radi uštede troškova članova društva. Tako bi, u slučaju poljoprivrednih proizvođača, bilo moguće osnivanje društva čiji je cilj nabavka repromaterijala po jeftinijim cenama za potrebe sopstvenih članova.

Svojstvo pravnog lica se stiče momentom registracije društva u privrednom registru. Registracija je momenat osnivanja, kada društvo stiče pravnu sposobnost i mogućnost preduzimanje pravnih poslova, tj. zaključivanja ugovora. Osnivači društva usvajaju osnivački akt, kao konstitutivni akt društva, kojim u pisanoj formi, uređuju pitanja upravljanja društvom i druga pitanja u skladu sa zakonom za svaku pojedinu formu društva.

Društva obavljaju jednu delatnost kao svoju pretežnu delatnost, koja se registruje u privrednom registru, ali pored toga ona mogu obavljati i sve druge delatnosti, bilo da su one određene osnivačkim aktom društva ili ne.

Četiri su pravne forme u kojima je moguće organizovati privredna društva i to su ortačko društvo, komanditno društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću i akcionarsko društvo.

3.2. Članovi društva

Lica koja osnivaju društvo i lica koja mu naknadno pristupe se zajednički nazivaju članovi društva. Svojstvo člana se stiče registracijom u privrednom registru.

Članovi društva mogu biti kako fizička, tako i pravna lica. Tako, članovi društva mogu biti i zadruge, što može biti od posebnog interesa za stvaranje čvršćih i privredno snažnijih oblika

udruživanja poljoprivrednika. Udruživanje više zadruga u privredna društva bi mogao biti alternativan pravni okvir stvaranju „zadružnih preduzeća“ odnosno „složenih zadruga“, koje kao moderne krupne zadružne organizacije postoje u zapadnoevropskim državama.

3.3. Imovina i osnovni kapital društva - ulozi i udeli

Da bi društvo poslovalo ono mora posedovati određenu imovinu. Imovinu društva u smislu Zakona o privrednim društvima sačinjavaju stvari i prava u vlasništvu društva, kao i druga prava društva. .

Osnovni (registrovani) kapital je novčana vrednost upisanih uloga članova društva u društvo koja je registrovana u skladu sa zakonom.

Ulog je stvar, pravo ili novac za koje član preuzima obavezu unošenja u društvo. Ulozi mogu biti novčani ili nenovčani i izražavaju se u domaćoj valuti. Nenovčani ulozi mogu biti u stvarima i pravima.

Lica koja su osnivačkim aktom ili na drugi način preuzela obavezu da uplate odnosno unesu u društvo određeni ulog odgovaraju društvu za izvršenje te obaveze i u obavezi su da naknade štetu društvu koja mu je prouzrokovana propuštanjem ili kašnjenjem izvršenja te obaveze. Ulozi se moraju uplatiti, odnosno uneti prilikom osnivanja, odnosno povećanja kapitala u roku koji je određen osnivačkim aktom, s tim da taj rok kod većine društava ne može biti duži od 5 godina.

U slučaju da član propusti da izvrši svoju obavezu unosa uloga u društvo, društvo ga može pozvati da tu obavezu ispuni u naknadnom roku koji ne može biti kraći od 30 dana od dana upućivanja poziva, pri čemu se ovaj poziv objavljuje i na internet stranici Agencije za privredne registre. Ukoliko član propusti da svoju obavezu ispuni i u naknadno stavljenom roku društvo može da donese odluku o njegovom isključenju.

Uplaćeni, odnosno uneti ulozi postaju imovina društva.

Po osnovu preuzete obaveze unosa, odnosno uplate uloga u društvo, članovi društva stiču udele, odnosno akcije u društvu.

III A Društvo sa ograničenom odgovornošću (doo)

3.4. Pojam društva sa ograničenom odgovornošću

Najčešći oblik organizovanja privrednih društava kako u svetu, tako i kod nas su društva sa ograničenom odgovornošću.

Smatramo da je ova pravna forma, pored zadruga, najadekvatniji oblik udruživanja poljoprivrednika, jer jasno određuje prava i obaveze članova, ograničava njihovu odgovornost na visinu uloga, te time izbegava opasnosti koje postoje u ortačkom i komanditnom društvu, a s druge strane, kod ovog oblika privrednih društava preovladava dispozitivan oblik uređivanja, te je daleko fleksibilnija pravna forma u odnosu na akcionarsko društvo.

Društvo sa ograničenom odgovornošću je društvo u kome jedan ili više članova društva imaju udele u osnovnom kapitalu društva, s tim da članovi društva ne odgovaraju za obaveze društva osim u slučaju primene instituta „probijanja pravne ličnosti“ u slučajevima predviđenim zakonom.

3.5. Kapital doo

Minimalni osnovni kapital društva sa ograničenom odgovornošću iznosi svega 100 dinara. On se može povećavati novim ulozima postojećih članova ili članova koji pristupaju društvu, pretvaranjem rezervi ili dobiti društva u osnovni kapital, pretvaranjem potraživanja prema društvu u osnovni kapital, statusnim promenama koje za posledicu imaju povećanje osnovnog kapitala, pretvaranjem dodatnih uplata u osnovni kapital.

Osnovni kapital se može i smanjiti odlukom skupštine društva, ali ne ispod minimalnog osnovnog kapitala. Prilikom smanjenja kapitala mora se poštovati postupak zaštite poverilaca društva.

Član društva stiče udeo srazmerno visini njegovog uloga u ukupnom osnovnom kapitalu društva, pri čemu on može imati samo jedan udeo u društvu. Po osnovu udela se stiču prava određena zakonom, među kojima su najvažnija pravo glasa u skupštini i pravo na učešće u dobiti društva.

3.6. Prenos udela člana

Udeli članova su prenosivi, te u toku postojanja društva može doći do promene njegovih članova.

Zakonom je propisano načelo slobode prenosa udela, kao osnovno pravilo u ovoj oblasti.

Međutim, određeno je da članovi društva imaju pravo preče kupovine udela koji je predmet prenosa trećem licu.

Takođe, zakon predviđa mogućnost da se osnivačkim aktom može predvideti da se udeo u društvu može preneti na lice koje nije član samo uz prethodnu saglasnost društva. U slučaju da društvo odbije da da svoju saglasnost, ono mora odrediti treće lice na koje će prenosilac udela preneti svoj udeo pod istim uslovima, u kom slučaju prenosilac udela može svoj udeo preneti samo na to treće lice.

Ako ni jedan član društva koji ima pravo preče kupovine ne iskoristi to pravo u skladu sa odredbama ovog zakona i osnivačkog akta, odnosno ako skupština ne odredi treće lice kojem će se preneti udeo, prenosilac udela može u roku od 90 dana od dana isteka roka za prihvatanje ponude zaključiti ugovor o prenosu udela sa trećim licem, pod uslovima koji ne mogu biti povoljniji od uslova iz ponude koja je dostavljena drugim članovima društva.

3.7. Pristupanje novih članova

Pristupanje novih članova društvu nije predviđeno kao poseban institut u zakonu te se može sprovesti ili prenosom udela, odnosno dela udela postojećih članova ili se može sprovesti putem povećavanja osnovnog kapitala.

3.8. Prestanak svojstva članstva

Članu društva koji je fizičko lice prestaje svojstvo člana smrću, a ako je član pravno lice brisanjem iz registra, potom istupanjem iz društva, isključenjem iz društva, prenosom celokupnog udela, povlačenjem i poništenjem celokupnog udela. Kada nastupi neki od navedenih razloga privredni registar će izvršiti registraciju brisanja člana.

Član društva može istupiti iz društva u svako doba, bez navođenja razloga za istupanje, ako ne zahteva naknadu za svoj udeo.

Takođe, član društva može istupiti iz društva i iz opravdanih razloga. Opravdani razlog postoji naročito kada mu je jedan ili više ostalih članova ili društvo svojim radnjama ili propuštanjem prouzorokovalo štetu, ili je očigledno da će takva šteta prema redovnom toku stvari nastupiti, ako je u značajnoj meri onemogućen da ostvaruje svoja prava u društvu, ako mu društvo nameće nesrazmerne obaveze.

U slučaju postojanja opravdanog razloga, društvo je dužno da isplati članu koji istupa naknadu za udeo.

Istupanje se sprovodi u zakonom predviđenom postupku. Ukoliko skupština ne da saglasnost članu da istupi, član može to pravo zahtevati pred sudom, koji je dužan odrediti pravičnu naknadu za njegov udeo.

S druge strane, Skupština društva može isključiti člana, i to u slučaju neunošenja, odnosno neuplaćivanja uloga u osnovni kapital društva. Odluka o isključenju se donosi dvotrećinskom

većinom preostalih članova društva. Ova odluka se može doneti samo u odnosu na sve članove koji nisu ispunili obavezu unosa, odnosno uplate svog uloga.

Druga mogućnost je da društvo pred sudom traži isključenje člana iz razloga određenih osnivačkim aktom, a naročito ako član društva:

1. Namerno ili grubom nepažnjom prouzrokuje štetu društvu,
2. Ne izvršava posebne dužnosti prema društvu propisane ovim zakonom ili osnivačkim aktom,
3. Svojim radnjama ili propuštanjem, protivno osnivačkom aktu, zakonu ili dobrim poslovnim običajima sprečava ili u značajnoj meri otežava poslovanje društva.

3.9. Plaćanja društva članovima

Svrha postojanja privrednih društava je sticanje dobiti, pa tako društvo može na redovnim sednicama skupštine doneti odluku o odobrenju isplate dobiti članovima društva i pri tome odrediti iznose koji se isplaćuju članovima.

Društvo ne može vršiti plaćanja članovima društva po bilo kom osnovu, ako je ukupna neto imovina društva manja od uplaćenog osnovnog kapitala. Takođe, ukupan iznos isplata članovima za poslovnu godinu ne može biti veći od dobiti na kraju godine, uvećane za neraspoređenu dobit iz prethodnih perioda i iznose rezervi predviđenih za raspodelu akcionarima, a umanjene za nepokrivene gubitke iz prethodnih perioda i iznose rezervi koje je društvo u obavezi da održava u skladu sa zakonom, ako postoje. Član društva kome je društvo izvršilo isplate suprotno ovim pravilima odgovoran je društvu za povraćaj tih isplata i društvo ga ne može osloboditi te obaveze.

3.10. Upravljanje društvom

3.10.1. Modeli upravljanja

Upravljanje društvom može biti organizovano kao jednodomno ili dvodomno. U jednodomnom obliku upravljanja organi društva su skupština i direktor/i, a u dvodomnom organi su skupština, nadzorni odbor i direktori društva. Osnivačkim aktom se određuje da li je upravljanje društvom jednodomno ili dvodomno.

3.10.2. Skupština društva

Skupštinu društva čine svi članovi društva. Svaki član ima pravo glasa u skupštini srazmerno učešću njegovog udela u osnovnom kapitalu društva.

Sednice skupštine mogu biti redovne i vanredne. Redovne se održavaju najmanje jednom godišnje, dok se vanredne sednice skupštine održavaju prema potrebi. Sednice skupštine saziva direktor, ako je upravljanje jednodomno, ili nadzorni odbor ako je upravljanje dvodomno. Do obaveznog sazivanja vanredne skupštine dolazi kada to u pisanom obliku zahtevaju članovi društva koji imaju ili zastupanje najmanje 20% glasova, s tim da se osnivačkim aktom može odrediti i manji procenat glasova.

Sednice se mogu održavati i korišćenjem konferencijske veze ili druge audio i vizuelne komunikacijske opreme, tako da sva lica koja učestvuju u radu sednice mogu da istovremeno da komuniciraju.

Kvorum za sednicu skupštine čini obična većina od ukupnog broja glasova članova društva, ako osnivačkim aktom nije određen veći broj glasova. Ako se sednica nije mogla održati zbog nedostatka kvoruma, ponovo se saziva sa istim predloženim dnevnim redom najranije 10 dana, a najkasnije 30 dan od dana kada je sednica trebalo da bude održana. Kvorum za održavanje ponovljene sednice čini 1/3 od ukupnog broja glasova članova društva, ako osnivačkim aktom nije određen veći broj glasova.

Skupština donosi odluke običnom većinom glasova prisutnih članova koji imaju pravo glasa po određenom pitanju, osim kada je zakonom ili osnivačkim aktom za pojedina pitanja određen veći broj glasova.

Glasanje članova skupštine na sednici je javno.

Sednicama skupštine dužni su da prisustvuju direktori i članovi nadzornog odbora, ako je upravljanje društvom dvodomno, ako ih blagovremeno pozove predsednik skupštine ili bilo ko od članova društva ili ako je tako određeno osnivačkim aktom.

3.10.3. Direktor(i) društva

Društvo ima jednog ili više direktora koji su zakonski zastupnici društva. Broj direktora se određuje osnivačkim aktom ili odlukom skupštine.

Direktora imenuje skupština, odnosno nadzorni odbor ako je upravljanje društvom dvodomno. Prilikom osnivanja društva direktor se može imenovati osnivačkim aktom.

Skupština, odnosno nadzorni odbor ako je upravljanje društvom dvodomno, razrešava direktora, pri čemu nisu dužni da navode razloge za razrešenje. Direktor može da da ostavku na mesto direktora, pri čemu ostavka stupa na snagu danom podnošenja.

Direktor zastupa društvo prema trećim licima u skladu sa osnivačkim aktom, odlukama skupštine društva i uputstvima nadzornog odbora.

Direktor vodi poslove društva u skladu sa osnivačkim aktom i odlukama skupštine, kao i sa uputstvima nadzornog odbora ako je upravljanje društvom dvodomno. Pravilo je da ako postoji više direktora oni društvo zastupaju zajednički, a u slučaju da je osnivačkim aktom određeno da svaki direktor prilikom vođenja poslova društva postupa samostalno, direktor ne može preduzeti nameravanu radnju ako se tome protivi neki od preostalih direktora, ali ako je ovlašćen da u tom pogledu zahteva uputstvo skupštine društva, odnosno nadzornog odbora ako je upravljanje društvom dvodomno.

Osnivačkim aktom se mogu predvideti različiti oblici ograničenja ovlašćenja direktora, ali prema trećim licima pravno dejstvo ima samo ograničenje supotpisom drugog direktora (odnosno zajedničko upravljanje), koje je registrovano u privrednom registru.

3.10.4. Nadzorni odbor

Ako je upravljanje društvom dvodomno, društvo ima i nadzorni odbor koji nadzire rad direktora.

Predsednika i članove nadzornog odbora bira skupština.

Nadzorni odbor određuje poslovnu strategiju društva, bira i razrešava direktore, nadzire njihov rad, vrši nadzor nad zakonitošću poslovanja društva i vrši druge poslove određene zakonom i osnivačkim aktom.

Nadzorni odbor daje prethodnu saglasnost za sticanje, otuđenje i opterećenje udela koje društvo poseduje u drugim pravnim licima, sticanje i otuđenje nepokretnosti kao i uzimanje kredita, odnosno uzimanje i davanje zajmova, davanje jemstava, garancija i obezbeđenja obaveza trećih lica.

3.11. Prednosti doo kao oblika udruživanja

Prednost udruživanja poljoprivrednika u društva sa ograničenom odgovornošću jeste jasno određena granica odgovornosti članova društva. Oni odgovaraju za obaveze društva do visine svog uloga u društvu.

Druga prednost su jasno određene nadležnosti organa upravljanja, te sistem raspodele dobiti društva. Član ima pravo glasa u skupštini srazmerno visini svog udela. Takođe, raspodela dobiti se vrši prema istom principu. Upravo zbog toga, društvo sa ograničenom odgovornošću bi mogla

biti pravna forma za udruživanje poljoprivrednika nejednake privredne snage, koji bi želeli da izbegnu sistem jedan član – jedan glas koji postoji u zadružnom obliku organizovanja.

Kako društvo sa ograničenom odgovornošću može biti osnovano i od strane jednog lica, to ono može biti oblik organizovanja poljoprivrednika i u slučaju kada ih ima manje od 10 (što je minimalan broj prilikom osnivanja zadruga)

Posebna prednost, koja trenutno postoji u Srbiji, se ogleda i u tome što se izborom ove forme izbegava zastarelost i dualitet propisa koji uređuju zadruge.

Takođe, doo bi mogao biti odlična forma za vertikalno udruživanje poljoprivrednika sa prerađivačkim preduzećima, a pored toga i poseban oblik udruživanja više zadruga u jedno društvo. Kao eventualni nedostatak ove pravne forme u odnosu na zadruge, koji proizlazi iz pravnog okvira, jesu formalne procedure koje se moraju ispuniti prilikom pristupanja novih članova, prenosa udela, istupanja i isključenja članova, što može usporavati razvoj novih organizacija poljoprivrednika koje imaju ambiciju da se šire prijemom novih članova.

IV Udruženja

Pojam udruženja

Poseban oblik udruživanja više lica, koji je prilično rasprostranjen u Srbiji, su udruženja. Ipak treba imati u vidu da najveći broj udruženja poljoprivrednika predstavljaju mlada, a često i neaktivna udruženja, koja ne ispunjavaju osnovne ciljeve svog postojanja. Pravni položaj udruženja uređen je Zakon o udruženjima.

Osnovna razlika između udruženja i do sada opisanih privrednih subjekata je u tome da su udruženja neprofitne (nedobitne) organizacije. Udruženja se ne formiraju radi ostvarivanja dobiti obavljanjem privredne delatnosti, već radi ostvarivanja drugih vrsta zajedničkih interesa, poput unapređenja infrastrukture lokalne zajednice ili zaštite prava određene grupe lica. Dobar primer cilja zbog kojeg bi se moglo osnovati udruženje poljoprivrednika je unapređenje sistema za navodnjavanje, protivgradne zaštite, zaštite autohtonih rasa životinja ili vrsta voća. Takođe, dobri primeri udruženja u ovoj oblasti su udruženja koja za cilj imaju stvaranje brenda proizvoda karakterističnog za određenu oblast.

Zakon određuje udruženje kao dobrovoljnu i nevladinu nedobitnu organizaciju zasnovanu na slobodi udruživanja više fizičkih ili pravnih lica, osnovanu radi ostvarivanja i unapređenja određenog zajedničkog ili opšteg cilja ili interesa, koji nisu zabranjeni ustavom ili zakonom.

Udruženje se može osnovati od najmanje tri osnivača. Osnivači mogu biti sva poslovno sposobna fizička ili pravna lica.

Upravljanje udruženjem

Članovi upravljaju udruženjem neposredno ili preko svojih izabranih predstavnika u organima upravljanja.

Skupština je najviši organ udruženja, a čine je svi članovi udruženja.

Udruženje ima jedno ili više lica ovlašćenih za zastupanje udruženja, izabranih odnosno imenovanih na način utvrđen statutom. Za zastupnika može biti određeno poslovno sposobno fizičko lice koje ima prebivalište ili boravište na teritoriji Srbije.

Imovina udruženja

Udruženje može sticati imovinu od članarine, dobrovoljnih priloga, donacija i poklona, koji mogu biti u novcu ili u naturi, finansijskih subvencija, ostavina, kamata na uloge, zakupnine, dividendi i na drugi zakonom dozvoljeni način.

Udruženje može da vrši one aktivnosti kojima se ostvaruju ciljevi utvrđeni njegovim statutom. Udruženje može neposredno da obavlja i privrednu ili drugu delatnost kojom se stiče dobit u skladu sa zakonom kojim se uređuje klasifikacija delatnosti, pod uslovima da je delatnost u vezi

sa njegovim statutarnim ciljevima; da je delatnost predviđena statutom i da je delatnost manjeg obima, odnosno da se obavlja u obimu potrebnom za ostvarivanje ciljeva udruženja.

Delatnost se upisuje u Registar, i udruženje može da otpočne sa obavljanjem delatnosti tek nakon upisa u registar. Ključna razlika u odnosu na obavljanje delatnosti privrednih subjekata je da udruženja nemaju pravo da ostvarenu dobit od privredne ili druge delatnosti raspodeljuju svojim osnivačima, članovima, članovima organa društva, direktorima, zaposlenima ili sa njima povezanim licima.

Posebnost udruženja je i u tome da radi ostvarivanja svojih ciljeva mogu da koriste javna sredstva dobijena učestvovanjem na javnim konkursima. Zakonom je predviđeno da se sredstva za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa koje realizuju udruženja, a koji su od javnog interesa obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije.

Prednosti udruženja

Udruženja su neprofitne organizacije. Kao takve, one mogu biti forma kroz koju bi, udružujući se, poljoprivrednici mogli jasnije da izraze i ostvare svoje interese, kao i da utiču na unapređenje života na selu. Udruženja mogu postojati uporedo sa drugim oblicima udruživanja poljoprivrednika, ali pri tom ne treba gubiti iz vida da udruženja nisu alternativa zadrugarstvu ili osnivanju privrednih društva, te da se u ovoj formi ne mogu obavljati delatnosti, osim u zakonom usko određenim izuzecima.

V Preporuke za podsticanje udruživanja u poljoprivredi

U procesu evropskih integracija Republika Srbija je u obavezi da kontinuirano usklađuje svoj pravni okvir sa pravnim okvirom EU, sve do momenta pristupanja, kada će biti u obavezi da u potpunosti uskladi svoju regulativu.

Propisi kojima se uređuje privredno udruživanje, odnosno obavljanje bilo koje poslovne delatnosti, pa i poljoprivredne, obuhvaćeni su u Pregovaračkom poglavlju 6, ali se prožimaju i kroz druga pregovaračka poglavlja.

Kada govorimo o udruživanju u poljoprivredi, prvenstveno mislimo na udruživanje poljoprivrednih proizvođača, a samim tim i individualnih poljoprivrednih gazdinstava u zadruge i obavljanje određenih poslova preko ovog oblika organizovanja. Zadruge imaju veliki potencijal za održivi privredni i društveni razvoj u zajednici po principu „odozdo–naviše“. Imajući u vidu širok spektar međunarodnih i domaćih iskustava, utvrđuje se da pravna forma zadruge ima različite privredne, odnosno ekonomske i društvene prednosti u odnosu na druge oblike poslovanja, i to:

- potencijal za stvaranje sigurnijih i održivih poslova;
- demokratski model uprave;
- ponuda usluga boljeg kvaliteta, odnosno usluga koje su potrebne zajednici, koje privatni korporativni sektor ne pruža zbog malog profita, pogotovo u oblasti zdravstvene zaštite, socijalne zaštite, rekreacije, seoskog turizma i pružanja osnovnih dobara i usluga (npr. prodavnice na udaljenim mestima);
- potencijal za oživljavanje poljoprivrede, ruralni i regionalni razvoj, posebno uspostavljanjem neposredne veze između poljoprivrednog proizvođača i tržišta koja može da ostvari veću dodatnu vrednost osnovnim proizvođačima, uveća prihode i poveća sigurnost poljoprivrednika, što sve vodi većem ulaganju u poljoprivredu i smanjenju migracija iz sela u gradove, iz nerazvijenih i manje razvijenih u razvijene regione, a što dalje utiče i na popravljavanje demografske slike;
- potencijal za smanjenje nivoa neformalne („sive“) ekonomije, posebno u tradicionalno vrlo neformalnom poljoprivrednom sektoru;

- potencijal za akumulaciju društvenog kapitala i solidarnosti, društvenu reintegraciju ugroženih grupa, promociju socijalne pravde i ravnopravnosti u lokalnoj zajednici i društvu;
- podsticanje zdrave konkurencije u privrednim granama, posebno poljoprivredi u kojima su (u našim uslovima i okolnostima) tradicionalno zastupljeni monopolski, duopolski i oligopolski položaji, odnosno dominantni položaji velikih privrednih društava;
- veliki značaj za lokalni ekonomski razvoj;
- pozitivni ekološki efekti.

U sklopu prednosti zadruga, ovde je potrebno istaći i veoma značajnu otpornost i tzv. elastičnost zadruga na udarce globalne ekonomske i finansijske krize.

Zbog toga je potrebno da država obezbedi uslove za razvoj zadrugarstva kroz različite oblike svog delovanja.

Razvoj sela je moguć ako postoje subjekti u selu koji mogu da nose ruralni razvoj. Naime, zadruge su u ranijem periodu pokazale da mogu uspešno da obavljaju svoju društvenu funkciju u selima, kao što je: izgradnja lokalnih puteva, uvođenje struje u sela, poboljšanje zdravstvene zaštite seoskog stanovništva, organizacija kulturno-zabavnog života, izgradnja igrališta za decu, okupljanju omladine u seoskim sredinama itd, a pre svega, da zapošljavanjem mladih visokostručnih kadrova (posebno, inženjera) obezbede kritičnu intelektualnu masu za brži transfer tehnologije u poljoprivrednu proizvodnju i uticaj na razvoj kulture, prosvete, seoskog turizma i drugih oblika života u selu. Zadruge imaju kapacitet i potencijal u pogledu zaustavljanja pada poljoprivredne proizvodnje.

Da bi se svi navedeni benefiti udruživanja poljoprivrednih proizvođača postigli u većoj meri, nego što bi to bilo moguće u trenutnim uslovima, potrebno je da se modernizuje pravni okvir za poslovanje zadruga i da se donese nov Zakon o zadrugama kojim bi se zadruge učinile konkurentnijim na tržištu.

Nov zakon bi trebalo da zadruge uredi na moderniji način, da smanji uslove od 10 potrebnih zadrugara za osnivanje zadruga, omogući pravnom licu da postane član zadruga, smanji broj organa potrebnih za funkcionisanje zadruga, uvede mogućnost unosa uloga različite vrednosti, ukine obavezni rezervni fond kako bi se oslobodila sredstva za ulaganja i omogući formiranje složenih zadruga.

Takođe, prilikom donošenja novog zakona potrebno je imati u vidu dve dodatne stvari o kojima bi trebalo odlučiti nakon sadržajne javne rasprave.

Prva je uvođenje instituta obaveznog članstva u „opštem zadružnom savezu“ osnovanom za teritoriju cele države. Ukoliko tako nešto i ne bi bilo ostvarivo, država mora da omogući razvoj „zadružnih preduzeća“, koje bi sabrale potencijal pojedinačnih zadruga na jednom mestu.

Druga bi bila reformisanje instituta raspodele dobiti u zadrugama. Rečeno je da manje od petine zadrugara trenutno učestvuje u raspodeli dobiti, što je dovoljan pokazatelj da ovaj institut nema adekvatnu primenu u praksi. Takođe, princip raspodele dobiti prema obimu poslovanja preko zadruga odvrća eventualne investicije u zadružnu imovinu, što s druge strane ostavlja zadruge bez većih sredstava i onemogućava njihov rast. S tim u vezi, potrebno je barem dozvoliti mogućnost zadrugarima da odaberu sistem raspodele dobiti prema obimu poslovanja ili prema veličini uloga u zadrugu.

Ministarstvo privrede, kao pravni sledbenik svih prethodnih ministarstava koja od 2005. godine pripremaju Nacrt zakona o zadrugama, je predvidelo Programom rada Vlade, usvajanje ovog zakona do kraja 2015. godine. Ujedno je i Strategijom za podršku razvoju MSPP i konkurentnosti za period od 2015 do 2020. godine i Akcionim planom za sprovođenje ove strategije predviđeno donošenje novog Zakona o zadrugama do kraja 2015. godine.

Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine je već predvidelo subvencije za zadruge, ali bi po donošenju novog Zakona o zadrugama, moglo da razmotri i dodatne mere za podršku udruživanju poljoprivrednika u zadruge.

Sistem subvencija u Srbiji unekoliko je prevaziđen, pa bi u sklopu njegove celokupne reforme, posebnu pažnju trebalo posvetiti tome kako da subvencije pogoduju udruživanju poljoprivrednika. U tome i država ima svoj interes, jer bi udruživanje posledično dovelo do ostvarenja krajnjeg cilja – povećanja poljoprivredne proizvodnje.

Država bi trebalo da predvidi mere za podršku udruživanju poljoprivrednih proizvođača, unapredi poslovno okruženje za takva udruženja i omogući lakši pristup finansijama, odnosno postojećem sistemu kreditiranja, ali i da se razviju alternativni načini finansiranja, poput kreditnih unija, fondova preduzetnog kapitala, mikrofinansijske institucije i štedno-kreditne zadruge.

Razvoj finansijskih institucija, bilo to štedno-kreditne zadruge ili kreditne unije, u kojima bi poljoprivrednici mogli da dobijaju novčana sredstva „na reč“ i gde bi otplata kredita bila usklađena sa tipom proizvodnje kao što je poljoprivredna od ključnog je značaja za održivi razvoj poljoprivrednih udruženja, naročito u početnoj fazi njihovog bitisanja, kada im je pristup standardnim bankarskim kreditima gotovo onemogućen.

S obzirom da su mere podrške poljoprivrednoj proizvodnji uključene u IPARD program (Instrument predpristupne pomoći za ruralni razvoj) koji je odobren od strane Evropske komisije, potrebno je uspostaviti operativne strukture u Ministarstvu poljoprivrede i zaštite životne sredine, kako bi se sa korišćenjem ovih sredstava otpočelo blagovremeno. Međutim, u periodu dok ovaj program ne bude dostupan domaćim poljoprivrednim proizvođačima, neophodno je proizvođače na pravi način uputiti na buduće mere i pružiti im sve neophodne informacije i pomoć za podnošenje prijave. Kako je početak primene IPARD programa predviđen za sledeću godinu, država bi morala da preduzme aktivniju ulogu u upoznavanju poljoprivrednika sa istim, kako bi se ova sredstva mogla iskoristiti.

Neophodno je unaprediti rad savetodavnih službi Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine i povećati broj poljoprivrednih savetodavaca koji poseduju znanja u oblasti zadruga, kako bi pomogli individualnim poljoprivrednim proizvođačima prilikom osnivanja i prvih godina poslovanja zadruga. S druge strane, smatramo da ova pomoć ne bi trebalo da se ogleda u upravljanju zadrugaam na dnevnom nivou od strane poljoprivrednih savetodavaca, već da to treba prepustiti samim zadrugarima. Savetodavci treba da budu upoznati sa propisima, mogućnostima daljeg udruživanja, izvorima finansiranja, sa radom državnih i lokalnih insitucija, i uvek dostupni da odgovore na pitanja zadrugara.

Jedno od najznačajnijih pitanja jeste pitanje podizanja svesti poljoprivrednih proizvođača o potrebi unapređenja njihove konkurentnosti, koju je moguće unaprediti udruživanjem i potrebom za odvajanjem određenog procenta dobiti, kako bi se finansirale zajedničke aktivnosti koje su prenete na zadrugu, kao njihov servis za lakši pristup tržištu i unapređenju proizvodnje. Takođe je potrebno predvideti mere za podizanje svesti o potrebi za saradnjom sa naučnom zajednicom kako bi se unapredila proizvodnja i povećala inovativnost, a time i vrednost proizvoda, što se jednostavnije postiže kroz zadrugu.

VI Zaključak

S obzirom da su u velikom delu poljoprivredni proizvođači u Republici Srbiji, nekonkurentni poljoprivrednim proizvođačima u EU, i da su poljoprivredna gazdinstva u najvećoj meri usitnjena i nedovoljno jaka da izdrže konkurenciju na tržištu, potrebno je da se dosadašnja neorganizovana poljoprivredna proizvodnja usmeri na udruživanje i zajedničko planiranje kako

bi se dobilo na obimu i kvalitetu prinosa koji bi se lakše plasirao na tržište preko organizovanih udruženja-zadruga. Da bi se ovo postiglo potrebno je u narednom periodu aktivnije učestvovanje državnih institucija i nevladinog sektora kako bi se podržala svaka ozbiljnija inicijativa udruženih poljoprivrednih proizvođača.

Udruživanje u zadruge nosi dodatni benefit za stanovništvo u ruralnim područjima jer ne zahteva jasno diferenciranje, odnosno uslovljenost da se svi članovi bave proizvodnjom istih poljoprivrednih proizvoda ili bavljenjem sličnom delatnošću. Zadruga omogućava i povezivanje lanaca proizvodnje i snadbevanja, koji se najbolje ogledaju kroz razvoj seoskog turizma, kao sekundarne delatnosti u odnosu na primarnu poljoprivrednu proizvodnju. Članovi zadruge mogu pružiti turističke usluge u oblasti seoskog turizma, a tim uslugama daju dodatnu vrednost služeći domaće poljoprivredne proizvode iz iste sredine, kao i proizvode domaće radinosti.

U procesu pregovora o članstvu u EU, neophodno je usaglašavanje domaćih propisa, ali i stalno praćenje i osluškivanje potreba poljoprivrednih proizvođača kako bi njihove potrebe bile na odgovarajući način prenete i uključene u izradu strateških dokumenata koji se odnose na poljoprivrednu proizvodnju i razvoj, kao i zaštićene od potresa koje liberalizacija tržišta može da izazove. Ova zaštita se postiže harmonizacijom praćenja i planiranja i na taj način blagovremenim predviđanjem izazova koji se mogu pojaviti.

Na taj način, država bi dala aktivnu ulogu u rešavanju ogromnih problema u kojima se nalazi poljoprivreda Srbije, koja i pored toga je privredna grana sa najvećim neto izvozom. Kada bi se ostvarili svi ili barem deo potencijala koje poljoprivreda Srbije ima, za kratko vreme bi se ovaj izvozni saldo mogao dodatno popraviti. To bi moglo dodatno da utiče na jačanje prehrambene industrije, kao i privlačenje investitora u ovoj oblasti, te država mora i treba da preduzme sve neophodne korake u ovom pravcu.